

ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2026\(143\)08](https://doi.org/10.31617/3.2026(143)08)
УДК 34.038(7/8)

АНДРЕЙКІВ Андрій

<https://orcid.org/0009-0007-0595-7062>

магістр фінансового права
та міжнародної торгівлі
Коледжу права Іллінойського
технологічного інституту (США),
к. ю. н.

*Вест Адамс Стріт, 565, Чикаго, Іллінойс,
60661, США*
aandreikiv@hawk.illinoistech.edu

ANDREIKIV Andrii

<https://orcid.org/0009-0007-0595-7062>

Master of Laws (LL.M.) in Financial Law
and International Trade
Illinois Institute of Technology
Chicago-Kent College of Law (USA),
PhD (Law)

*565, West Adams St., Chicago,
IL 60661, USA*
aandreikiv@hawk.illinoistech.edu

ЮРИСДИКЦІЙНИЙ ІМУНІТЕТ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ У ПРАВІ США

Характерною ознакою позовів до іноземної держави або її агентів є подолання застережень суверенного (юрисдикційного) імунітету. У вітчизняній доктрині питання юрисдикційного імунітету держави традиційно розроблено переважно в координатах абсолютного імунітету, корені якого історично пов'язані з радянською школою міжнародного права, однак сьогодні вони зазнають поступової трансформації. Дослідження здійснено на підставі аналізу судової практики США, зокрема у справах про відшкодування шкоди жертвам масових міжнародних злочинів, передусім практики у справах, пов'язаних із Голокостом та державним тероризмом Ірану. Повномасштабна агресія проти України актуалізувала доктринальний і практичний зсув до функціонально-обмеженого імунітету, в т. ч. у справах про відшкодування шкоди життю, здоров'ю та майну фізичних осіб. Проаналізовано судові перспективи відшкодування шкоди, завданої збройною агресією проти України, крізь призму судової практики загальної системи права. Особливу увагу зосереджено на можливості звернення до судів іноземних юрисдикцій як з боку приватних осіб – громадян України, так і з боку іноземців українського походження, які особисто або їхні родини зазнали майнової чи немайнової шкоди внаслідок агресії.

Ключові слова: суверенний імунітет, юрисдикційний імунітет іноземної держави, Закон США

JURISDICTIONAL IMMUNITY OF FOREIGN STATES IN U.S. LAW

A distinctive feature of claims against a foreign state or its agents is overcoming the reservations of sovereign (jurisdictional) immunity. In domestic doctrine, the issue of a state jurisdictional immunity has traditionally been developed predominantly within the framework of absolute immunity, historically rooted in the Soviet school of international law; however, this approach is currently undergoing gradual transformation. The study was carried out based on an examination of U.S. case law, particularly litigation concerning compensation for the victims of mass international crimes, with a primary focus on Holocaust-related cases and litigation involving state-sponsored terrorism by Iran. The full-scale aggression against Ukraine has catalysed both doctrinal and practical shifts toward a functionally restrictive approach to immunity, particularly in disputes concerning compensation for damage to the life, health, and property of individuals. The judicial prospects for compensation for damage caused by the armed aggression against Ukraine have been analysed through the lens of the judicial practice of the general legal system. Particular attention is focused on the possibility of appealing to the courts of foreign jurisdiction by both private individuals – citizens of Ukraine – and by persons of Ukrainian origin residing abroad who, personally or through their family members, have suffered property or non-property damage as a result of the aggression.

Keywords: Sovereign immunity; jurisdictional immunity of a foreign state, U.S. Foreign Sovereign

Copyright © 2026. Автор(и). Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах ліцензії [Creative Commons Attribution License 4.0 \(CC-BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Міжнародна ліцензія

про імунітети іноземних держав (FSIA), право приватної позовної вимоги, приватні позови проти іноземної держави, винятки із суверенного імунітету.

Immunities Act (FSIA), right of private claim, private litigation, exceptions to sovereign immunity.

Вступ

Приватноправове стягнення в іноземних юрисдикціях активів держави-порушника міжнародного права або її агентів є особливо актуальним для громадян України. Створення Радою Європи Реєстру збитків для України у 2023 р. актуалізує проблему судових оскаржень, у яких головною перепорою є не доказування шкоди, а юридичний бар'єр суверенного імунітету та обмежений доступ до активів, придатних для виконання. У США таке застереження закріплено в Законі про іноземні державні імунітети (*Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)*, 1976) як презумпція імунітету іноземної держави та її майна. Вивчення практичної реалізації цього закону в судовій практиці, а також особливостей взаємодії судової та законодавчої гілок влади у сфері спорів щодо іноземних активів держави-порушника міжнародного права є актуальним завданням цього дослідження.

Здійснення судочинства в іноземних юрисдикціях завжди було предметом особливого наукового інтересу. Воно охоплює необхідність дослідження взаємодії міжнародного публічного та міжнародного приватного права. Процесуальні права сторін і специфіку матеріального права англійської та похідних від неї юрисдикцій ґрунтовно описали Корецький (1957), *Lauterpacht* (1958) та ін. Слід зазначити, що класичні основи суверенного імунітету розроблені ще за радянських часів і тривалий час залишалися на засадах абсолютного імунітету держави. Окремі аспекти імунітету, що розширили горизонти і глибину досліджень, висвітлено у працях *Zadorozhnii* (2016), *Korynevych* (2024), Кас'яновського (2025), Бортнік та Степаненко (2023), Водяннікова (2022), Камінської та Гдичинського (2025) та ін. Автори аналізували природу юрисдикційного імунітету держав та їхньої власності, його види та закріплення в основних правових системах світу. Також акцентується увага на проблематиці статусу фізичної особи за кордоном, міграції та захисту прав біженців, механізмів захисту прав та інтересів громадян за кордоном. Водночас аналіз судової практики щодо репарацій, ініційованих приватними особами стосовно власності іноземного суб'єкта публічного права та зняття імунітету з майна державного агента, залишається актуальним як в академічному, так і в прикладному вимірі.

Метою статті є теоретичний і практичний аналіз юрисдикційного імунітету іноземних держав у праві США, зокрема правової основи, можливостей і обмежень судового відшкодування шкоди, завданої агресією РФ проти України, з урахуванням досвіду Голокост-репараційної практики і подолання суверенного імунітету в судовій практиці США, визначення потенційної ролі Конгресу США у формуванні правового механізму відповідальності російської федерації.

Висунуто гіпотезу щодо наявності правових підстав для звернення громадян США українського походження з позовами проти російської федерації як суб'єкта публічного міжнародного права та її агентів

з вимогами про відшкодування шкоди, завданої їхньому майну на території України. Окремо досліджується можливість звернення громадян України до судів Сполучених Штатів Америки з позовами про компенсацію збитків за рахунок активів російської федерації, що перебувають під юрисдикцією США. Обґрунтовано, що за умови застосування правових підходів, сформованих у попередній судовій практиці США, суверенний імунітет російської федерації як суб'єкта публічного права може бути обмежений через ухвалення Конгресом США спеціального законодавчого акта за аналогією з раніше прийнятими законами у справах щодо держав, відповідальних за міжнародно-протиправні діяння.

Стаття складається з трьох розділів: у першому розділі викладено проблеми теорії юрисдикційного імунітету іноземних держав, механізмів покарання та стримування агресора; у другому проаналізовано зарубіжний досвід, включно з конкретними справами про захист прав потерпілих у національних судах третіх держав, зокрема у судах США, особливостями матеріального і процесуального права США щодо суверенного імунітету та режиму активів іноземної держави; третій розділ містить пропозиції для України щодо розвитку механізму стягнень у результаті притягнення держави-агресора до відповідальності.

1. Механізми міжнародної відповідальності, впливу і стримування агресора, реалізації права на компенсацію: доктрина, законодавчі винятки, право позивної вимоги

Відомі сьогодні механізми покарання чи стримування агресора мають як сучасне, так і перспективне застосування. Запровадження санкцій, а також використання механізмів зупинення використання російських активів дають очевидний ефект, що виражається у сповільненні російської економіки та відтоку інвестицій. Система активного впливу на агресора передбачає заходи примусу й обмежувальні заходи, що реалізуються на міжнародному та європейському рівнях, у т. ч. в межах Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу та Ради Європи, і поширюються на різні сфери, передусім економічну та фінансову.

Попри існування розвинених механізмів міжнародної відповідальності, практична реалізація права на компенсацію залишається обмеженою, зокрема через дію принципу суверенного імунітету. Водночас Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності 2004 р. (далі – Конвенція ООН) досі не набула чинності, а її положення в міжнародній правозастосовній практиці здебільшого функціонують як норми міжнародного звичаєвого права (*United Nations Convention*, 2004, ст. 4–15).

Чимало науковців наголошують на широкому застосуванні міжнародно-правового звичаю та посиленні на його норми як усталену практику у провадженнях міжнародних судових інституцій, у т. ч. ЄСПЛ і Міжнародного Суду ООН, а також національних судових органів (Бортнік & Степаненко, 2023, с. 130–136). Існує низка інноваційних академічних і політико-правових ідей, що суттєво трансформують підходи до питання

імунітету, особливо в контексті реальних судових справ (Caplan, 2003, pp. 73–94; Водянніков, 2022; Кас'яновський, 2025).

Питання відшкодування збитків у зв'язку з бойовими діями в Україні є предметом численних досліджень. Збройна агресія проти України актуалізувала проблему міжнародно-правової відповідальності держави-агресора та відшкодування завданої нею шкоди. Специфіку судової практики у справах, що стосуються зняття обмежень юрисдикційного імунітету держави-агресора, почали аналізувати порівняно нещодавно.

Особливої актуальності це питання набуло через значну міграцію українських громадян та їх натуралізацію за кордоном. Отримавши громадянство іноземної держави, вони залишаються власниками активів в Україні та зазнають наслідків агресії. Йдеться не лише про фізичний рівень шкоди, завданої особі, але й про збитки родичам і близьким, моральні та психологічні випробування, яких зазнали фізичні особи, залишаючи батьківщину. Водночас за таких обставин особи не позбавлені права на захист приватного інтересу та відшкодування збитків, що може стати реальністю з урахуванням сучасної судової практики США. Згідно з офіційними повідомленнями Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України, розпочав приймати заяви від потерпілих громадян. Процедури подання, опрацювання та внесення заяв регулюватимуться відповідними правилами та положеннями, які наразі перебувають на етапі розроблення й уточнення. Хоча спільні кроки уряду України та міжнародних партнерів заслуговують на підтримку, водночас постає питання подальшого використання зібраних доказів, їхньої належності та допустимості, предметної та персональної юрисдикції, а також дотримання гарантій справедливої судової процедури (*due process*). Національна рада з відновлення України від наслідків війни, утворена наприкінці квітня 2022 р., визначила необхідність усунення проблеми національного та міжнародного механізмів компенсації шкоди, спричиненої агресією, шляхом впровадження в національне законодавство норм щодо обмеження суверенного імунітету іноземних держав, а також ініціювання створення міжнародного компенсаційного механізму на основі багатостороннього договору, який передбачатиме конфіскацію як приватних, так і державних активів росіян та інших визначених категорій осіб з метою їх спрямування на компенсацію збитків, завданих Україні (Водянніков, 2022).

2. Зарубіжний досвід захисту прав потерпілих у національних судах третіх держав, особливості матеріального і процесуального права США щодо суверенного імунітету та режиму активів іноземної держави

У контексті заявленої проблеми постає питання доцільності ініціювання зазначених заходів за наявності Конвенції ООН та використання її положень у міжнародній практиці як норм звичаєвого міжнародного права. Активне обговорення передачі російських активів,

розміщених у європейських та американських банках і фінансових установах, на користь України з метою подолання соціальних і гуманітарних викликів, пов'язаних з агресією, породжує низку питань академічного та прикладного характеру. Ключовим серед них є практична реалізація інституту імунітету держави, що поширюється на державні активи і майно державних установ, їх агентів і представників в іноземних юрисдикціях.

Як наслідок, особливого значення набуває питання можливості судового захисту прав потерпілих у національних судах третіх держав, зокрема в судах США. Судові справи щодо стягнення активів з іноземного суб'єкта публічного права містять три основні виклики: визнання належного статусу позивача (*standing*), визначення підсудності справи (*subject matter jurisdiction*) та подолання суверенного імунітету держави-агресора від судового переслідування (*sovereign immunity*). Під поняттям *standing* у праві США розуміється процесуальна вимога до позивача довести наявність достатнього юридичного інтересу для звернення до суду. Відповідно до усталеної практики Верховного Суду США для визнання *standing* необхідно довести три елементи: (1) наявність фактичної шкоди (*injury in fact*), яка є конкретною та реальною; (2) причинно-наслідковий зв'язок між діями відповідача та завданою шкодою (*causation*); (3) можливість ефективного судового захисту (*redressability*). У справах проти іноземних держав або їхніх агентів ці критерії набувають особливої складності, оскільки позивач повинен не лише довести факт шкоди, але й обґрунтувати її зв'язок із діями держави, яка користується імунітетом, а також довести, що судові рішення може бути реально виконане за рахунок доступних активів. У цьому контексті вимога *standing* виступає первинним процесуальним фільтром, без подолання якого неможливий розгляд справи по суті. Окрім конституційних вимог, у праві США застосовується також доктрина *prudential standing*, яка обмежує доступ до суду з міркувань судової доцільності. Вона передбачає, зокрема, заборону пред'явлення позовів від імені третіх осіб (*third-party standing*), а також вимогу, щоб інтерес позивача перебував у межах "зони інтересів" відповідного правового регулювання (*zone of interests test*). У справах проти іноземних держав ці обмеження можуть додатково ускладнювати доступ до правосуддя, особливо у випадках масових порушень, коли шкода має колективний або опосередкований характер. Порівняльний аналіз свідчить, що, на відміну від права США, де інститут *standing* має чітко визначений конституційний та доктринальний зміст, у праві України аналогічні вимоги формулюються через категорії "правового інтересу" та "належного позивача". Водночас український підхід є менш формалізованим і не передбачає настільки розвиненої системи процесуальних обмежень, як у США. У контексті спорів, пов'язаних зі збройною агресією, це означає, що українські суди можуть застосовувати більш гнучкий підхід до доступу до правосуддя, тоді як у США позивач повинен пройти складніший процесуальний фільтр, пов'язаний із доведенням *standing*.

2.1. Справа *Duveen v. United States District Court*

Окремий науковий інтерес викликає справа *Duveen v. United States District Court (In re Austrian & German Holocaust Litigation)*, 250 F.3d 156, яка пов'язана з позовами щодо Голокосту (*Holocaust litigation proceedings*) у США у 1990-х роках. У відповідь на масовість протестів, що супроводжувалася погрозами судового переслідування проти *Siemens, Volkswagen, Deutsche Bank* та інших корпорацій ФРН, уряди США та Німеччини розпочали дипломатичні переговори (*Duveen v. United States District Court*, 2001, pp. 163–164).

Ця справа є характерним прикладом трансформації масових історичних компенсаційних вимог із площини судового переслідування у дипломатично-інституційний механізм врегулювання. Ця хвиля стала можливою після відкриття архівів держав Центральної та Східної Європи після розпаду СРСР, що дало змогу документально підтвердити системне використання примусової праці на території нацистської Німеччини, участь приватних корпорацій у воєнній економіці Третього рейху, а також значний обсяг неврегульованих репараційних і компенсаційних вимог жертв Голокосту (*Spilotis, Susanne-Sophia*, 2006, pp. 51–69). У судах США було ініційовано численні позови проти німецьких та австрійських корпорацій, банківських і страхових установ, а також державних суб'єктів, які, на думку позивачів, отримали вигоду від примусової праці та незаконної експропріації майна. Масовість таких позовів та їх значний політико-правовий резонанс перетворили питання компенсації жертвам Голокосту на предмет міжнародних переговорів.

У результаті дипломатичних зусиль урядів США та Федеративної Республіки Німеччини було створено спеціальний позасудовий механізм, а саме Фонд "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" (*German Foundation "Remembrance, Responsibility, and the Future"*, EVZ), покликаний забезпечити централізовану та остаточну компенсацію жертвам примусової праці (*The Law on the Creation of a Foundation "Remembrance, Responsibility and Future"*, 2000, 2008, Art. 2–8). Згідно з умовами угоди формувався фонд, який наповнювався з державного бюджету ФРН та внесків приватних корпорацій. Водночас уряд США взяв на себе зобов'язання підтримувати цей механізм у судових процесах, подаючи до федеральних судів так звані *Statements of Interest*, у яких наголошувалося, що продовження судових позовів може зашкодити зовнішньополітичним інтересам США та дипломатичному врегулюванню (*Joint Statement on the Foundation "Remembrance, Responsibility and the Future"*, 2000, 2003, p. 91).

У справі *Duveen* заявниками виступила група позивачів, серед яких були Генрі Дювін, Герольд Вотман, Мартін Ловербек та інші особи, які представляли інтереси жертв Голокосту. Вони подали клопотання про видачу наказу *writ of mandamus* з вимогою зобов'язати окружний суд продовжити розгляд їхніх позовів та не враховувати позицію уряду США щодо необхідності припинення проваджень у зв'язку з функціонуванням Фонду EVZ. По суті, заявники прагнули домогтися судового

вирішення їхніх вимог поза межами дипломатично погодженого компенсаційного механізму до завершення ратифікаційних процедур укладеної угоди. Апеляційний суд другого округу США відхилив клопотання, наголосивши, що інструмент *mandamus* є винятковим засобом судового втручання, який застосовується лише за наявності очевидного зловживання судом нижчої інстанції або відсутності інших засобів захисту. Суд також наголосив, що вимоги жертв Голокосту історично вирішувалися переважно через дипломатичні та політичні домовленості, а не через судовий розгляд і що створений компенсаційний фонд є виключним механізмом врегулювання таких вимог.

Особливе значення надано позиції виконавчої влади США, яка розглядала продовження судових процесів як потенційно шкідливе для міжнародних відносин і реалізації узгодженого компенсаційного режиму. Суд вказав, що "відповідно до статті III Конституції Сполучених Штатів, сферою діяльності судової гілки федерального уряду є вирішення прав сторін у справах або спорах відповідно до застосовного права" (*adjudication of the rights of the parties to cases or controversies under the applicable laws*). Ведення зовнішніх зносин переважно покладено на виконавчу гілку влади, до того ж законодавча гілка, зокрема, має повноваження ратифікувати договори з іноземними суверенними державами.

Доктрина поділу влади забороняє федеральним судам виходити за межі сфер, що належать до компетенції виконавчої або законодавчої гілок влади. З огляду на цей поділ влади, "доктрина політичного питання стримує суди від перегляду здійснення зовнішньополітичного рішення співрівною політичною гілкою влади, якій повноваження приймати таке рішення були «конституційно делеговані»" ("*the political-question doctrine restrains courts from reviewing an exercise of foreign policy judgment by the coordinate political branch to which authority to make that judgment has been «constitutionally committed»*") (*Duveen v. United States*, 2001, pp. 163–164).

Правове значення цієї справи полягає в закріпленні принципу судової обмеженості у справах, що стосуються зовнішньополітичних інтересів держави, а також у визнанні можливості заміни судового механізму захисту прав постраждалих спеціально створеними міжнародними або квазіміжнародними компенсаційними інституціями. Суд фактично підтвердив, що масові історичні вимоги, пов'язані з воєнними злочинами та системними порушеннями прав людини, можна врегулювати позасудовими механізмами, якщо такі механізми є результатом міжнародних домовленостей та забезпечують реальну компенсацію постраждалим.

2.2. Справа *Bank Markazi v. Peterson*

Особливий інтерес становить рішення Верховного Суду США у справі *Bank Markazi v. Peterson* (2016), яка має методологічне значення для моделювання майбутніх механізмів звернення стягнення на активи іноземної держави в контексті масових міжнародних порушень. Справа виникла на тлі багаторічних судових процесів

(десятиліття проваджень і мільярдні суми присуджених відшкодувань). Факти справи пов'язані з актом тероризму, який відбувся 23 жовтня 1983 р. в Бейруті, Ліван, у результаті вибуху казарм морської піхоти США загинув 241 морський піхотинець (*Bank Markazi v. Peterson*, 2016; *Bank Markazi and the Undervaluation of Legislative Generality*, n.d.). Позивачем була група потерпілих від тероризму (зокрема родичі загиблих/постраждалих), які отримали судові рішення (*judgments*) проти Ірану у справах, пов'язаних з актами тероризму. Позови мали характер консолідованих проваджень. Відповідачем був центральний банк Ірану (*Bank Markazi*), який володів активами та щодо якого у площині виконання рішень ключовим стало питання, чи можна звернути стягнення на конкретні фінансові активи, пов'язані з країною чи її агентом, у цьому разі – національним банком. Вирішальним елементом стала законодавча інтервенція Конгресу США, яку ухвалив Конгрес 2012 р., а Президент підписав норму, кодифіковану як спеціальний закон Конгресу США – *Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act of 2012*, положення якого кодифіковані як 22 U.S.C. § 8772, яким передбачалося, що конкретно визначені фінансові активи, залучені в певному провадженні, є такими, що підлягають виконанню для задоволення рішень проти Ірану. Норма діяла "незважаючи на будь-які інші положення права", включно з правилами, пов'язаними із суверенним імунітетом, і фактично нейтралізувала ключові заперечення *Bank Markazi* (Центрального банку Ірану) щодо імунітету активів та інших захистів (*Foreign Sovereign Immunities Act*, 28 U.S.C., 1976, 1605A).

Варто окремо наголосити, що у прагненні розширити можливості звернення стягнення на активи іноземних держав – спонсорів тероризму Конгрес США у 2008 р. вніс зміни до Закону про імунітети іноземних держав 1976 р. (*Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)*, 1976). Відповідно до § 1083 Закону про національну оборону на 2008 фінансовий рік (*National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2008*), до *FSIA* було включено положення 28 U.S.C. § 1610(g), яке дозволяє звернення щодо стягнення на майно іноземної держави – спонсора тероризму, а також її органів чи установ, незалежно від того, чи було таке майно раніше заморожене. Метою цієї поправки було забезпечити реальне виконання судових рішень, винесених проти держав, відповідальних за підтримку терористичної діяльності (*Bank Markazi v. Peterson*, 2016; *Bank Markazi and the Undervaluation of Legislative Generality*, n.d.).

Водночас § 1610(g) не має пріоритету над іншими положеннями законодавства, на відміну від § 201(a) Закону про страхування від терористичних ризиків 2002 р. (*Terrorism Risk Insurance Act (TRIA)*, 2002), який прямо передбачає можливість звернення стягнення на заморожені активи держав – спонсорів тероризму. У зв'язку з цим центральне значення зберігає положення *FSIA* про імунітет активів центральних банків іноземних держав (*central bank immunity*, 28 U.S.C. § 1611(b)(1)), яке обмежує застосування § 1610(g). Проте зазначене обмеження не поширюється на механізм, встановлений *TRIA*,

що дозволяє звернення стягнення на заморожені активи навіть центральних банків у випадках, пов'язаних із державним спонсуванням тероризму (*Bank Markazi v. Peterson*, 2016; *National Defense Authorization Act for Fiscal Year*, 2008).

Отже, в системі американського законодавства щодо виконання судових рішень проти держав – спонсорів тероризму сформувалася багаторівнева модель: § 1610(g) *FSIA* розширює доступ до активів держави та її установ, але імунітет центрального банку зберігає обмежувальну функцію; натомість *TRIA* створює спеціальний виконавчий режим, який має пріоритет і дозволяє звернення стягнення на заморожені активи, включно з активами центрального банку. Модель *Bank Markazi v. Peterson* стала ключовою віхою: Верховний Суд США підтвердив, що Конгрес може змінювати застосовне право до справи, яка триває, і навіть "прив'язати" норму до конкретно визначених активів/провадження, не порушуючи ст. III Конституції.

У конституційному вимірі справа стала резонансною, оскільки законодавець не просто змінив загальні правила на майбутнє, а вплинув на правовий режим активів у вже розпочатому та триваючому спорі (*pending cases*), фактично визначивши, які активи і за яких умов можна використати для виконання судових рішень. Верховний Суд США підтвердив конституційність такого підходу на основі того, що Конгрес змінює матеріальне право і може надавати йому ретроактивну дію, якщо суду залишається функція застосування нових стандартів до встановлених фактів. Окремо Суд наголосив, що йдеться про сферу *foreign affairs*, у якій політичні гілки влади (Конгрес і Президент) традиційно мають ширші повноваження щодо суверенного імунітету та режиму активів іноземної держави (*Bank Markazi v. Peterson*, 2016, p. 1310).

3. Пропозиції для України щодо напрацювань механізму стягнення, притягнення держави-агресора до відповідальності

У контексті України спостерігається становлення обліково-доказової інфраструктури (зокрема Реєстр збитків), але вона не є механізмом стягнення; вона радше готує матеріал для майбутнього політико-правового рішення про конфіскацію/перерозподіл активів. Додатково треба відмежовувати доказово-облікові інструменти від інструментів примусу: *RD4U* у Гаазі створює стандартизовану базу заяв, доказів і категоризації шкоди, однак сам по собі не здійснює стягнення. Його правова цінність – у підготовці масиву вимог для майбутнього "під'єднання" до механізму виконання: національного (закон Конгресу / суди США) або міжнародного (трибунал / компенсаційний механізм).

З огляду на досвід розвитку американського законодавства у справах проти держав – спонсорів тероризму, ефективна судова реалізація вимог, пов'язаних із міжнародно-протиправними діями російської федерації, вимагатиме цілеспрямованих законодавчих змін на рівні Конгресу

США. Наявна модель, закріплена в Законі про імунітети іноземних держав (*Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)*, 1976), передбачає презумпцію суверенного імунітету іноземних держав, що суттєво обмежує можливість притягнення держави-агресора до відповідальності у національних судах. Відповідно, для забезпечення юрисдикційної та виконавчої придатності вимог, пов'язаних з актом агресії, необхідним є формування спеціального законодавчого режиму, подібного до того, що був запроваджений у справах щодо держав – спонсорів тероризму. По-перше, Конгрес США міг би внести зміни до *FSIA*, передбачивши окремий виняток із суверенного імунітету для позовів, пов'язаних з агресією, воєнними злочинами, значними порушеннями міжнародного гуманітарного права та масовими порушеннями прав людини. Такий виняток міг би функціонувати за аналогією з *terrorism exception* (28 U.S.C. § 1605A), однак бути адаптованим до специфіки міжнародної відповідальності держави за акт агресії. По-друге, для забезпечення можливості реалізації вимог щодо подій, які вже відбулися, законодавство повинно прямо передбачати ретроактивне застосування нового винятку. Судова практика США послідовно вимагає чітко вираженого наміру законодавця щодо ретроспективної дії норм, що впливають на юрисдикцію та імунітет держав, з метою уникнення конфлікту з принципами належної правової процедури (*due process*).

Висновки

У разі внесення відповідних змін до законодавства США, зокрема до Закону про імунітети іноземних держав (*Foreign Sovereign Immunities Act (FSIA)*, 1976), потенційними позивачами у справах, пов'язаних із міжнародно-протиправними діями російської федерації, можуть виступати не лише громадяни України, але й громадяни Сполучених Штатів, які проживали, працювали, інвестували або володіли майном на території України та зазнали шкоди внаслідок агресії.

Отже, на основі дослідження доведено гіпотезу, що громадяни України та іноземці українського походження матимуть правову підставу звернення до федеральних судів США, за прикладом справи з державним банком Ірану, якщо Конгрес США скасує обмеження на активи агентів російського уряду або суб'єктів господарювання, які мають у власності державну частку. У цьому контексті уряд України, в особі МЗС, та діаспора повинні здійснити активні заходи щодо таких законодавчих ініціатив через звернення до Конгресу США.

Американська судова практика у справах щодо держав – спонсорів тероризму підтверджує, що позивачами можуть бути як безпосередні жертви, так і їхні родичі або правонаступники, за умови наявності встановленого законом юрисдикційного винятку із суверенного імунітету. У разі створення нового винятку до *FSIA*, аналогічного *terrorism exception* (28 U.S.C. § 1605A), юрисдикція судів США могла б поширюватися на позови, пов'язані з воєнними злочинами, значними порушеннями міжнародного гуманітарного права або іншими міжнародно-протиправними діями, що спричинили шкоду

громадянам США, незалежно від місця вчинення відповідних дій. Такий підхід відповідав би усталеній практиці застосування винятків до суверенного імунітету, за якою вирішальним є не територія, а наявність законодавчо визначеної підстави для притягнення іноземної держави до відповідальності. Водночас реалізація подібних вимог потребуватиме чіткого законодавчого врегулювання питань юрисдикції, процесуального статусу позивача (*standing*), виконання судових рішень та звернення стягнення на активи держави-агресора. Отже, за умови внесення відповідних змін до *FSIA*, участь громадян США, які зазнали шкоди в Україні, як позивачів у подібних справах є юридично можливою та узгоджується з попередньою практикою розгляду вимог проти держав – спонсорів тероризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Bank Markazi and the Undervaluation of Legislative Generality. (n.d.). *Yale Journal of Law & Policy: Inter Alia*. Accessed May 20, 2026, from https://yalelawandpolicy.org/inter_alia/bank-markazi-and-undervaluation-legislative-generalty

Bank Markazi v. Peterson. (2016). *Harv. L. Rev.*, (130), 328, 334–36.

Caplan, L. M. (2003). State Immunity, Human Rights, and Jus Cogens: A Critique of the Normative Hierarchy Theory. *The American Journal of International Law*, 97(4), 741–781.

Duveen v. United States Distric Court (In re Austrian & German Holocaust Litig.), 250 F.3d 156 (2d Cir. 2001).

Foreign Sovereign Immunities Act, 28 U.S.C. (1976). §§ 1602–1611.

Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act 22 U.S.C. § 8772 (2012).

Joint Statement on the Foundation "Remembrance, Responsibility and the Future" (2000). Cited in *Zeisl v. Wotman (In re Austrian & German Bank Holocaust Litigation)*, 317 F.3d (2d Cir. 2003).

Korynevych, A. (2024). The Ukrainian struggle for internationalization of the problem of punishment of the crime of aggression. In *The Russian-Ukrainian Conflict and War Crimes: Challenges for Documentation and International Prosecution Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9781003493785-20>

Lauterpacht, H. (1958). *The Development of International Law by the International Court*. Cambridge University Press.

National Defense Authorization Act for Fiscal Year (2008). Pub. L.No. 110–181, § 1083, 122 Stat.

Spilotis, S-S. (2006). Corporate responsibility and historical injustice. In *Civil Society: Berlin Perspectives. Berghahn Books*, 51–69.

Terrorism Exception, 28 U.S.C. § 1605A. Terrorism Risk Insurance Act (TRIA) (2002).

The Law on the Creation of a Foundation "Remembrance, Responsibility and Future" (2000, 2008). Federal Law Gazette I 1263, last amended by the Law of 1 September 2008, which came into force on 9 September 2008. Federal Law Gazette I 1797. https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/RRF-law.pdf?utm_source=chatgpt.com

United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. (2004). United Nations Treaty Collection. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=III-13&chapter=3&clang=_en#EndDec

Zadorozhnii, O. V. (2016). To Justify Against All Odds: The Annexation of Crimea in 2014 and the russian Legal Scholarship. *Polish Yearbook of International Law*, (35), 139–169. https://journals.pan.pl/Content/106632/PDF/05_Zadorozhnii.pdf?handler=pdf

Андрейків, А. (2025) Міжнародно-правове регулювання відшкодування шкоди за злочини агресії в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду. *Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"*, 3(76). 31–37. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.76.20516>

Andreykiv, A. (2025) International legal regulation of compensation for damage for crimes of aggression in martial law and the post-war period. *Scientific works of the Kyiv Aviation Institute. Series: Legal Bulletin "Air and Space Law"*, 3(76), 31–37. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.76.20516>

Бортнік, О. Г., & Степаненко, Т. В. (2023). Особливості розгляду судових справ, пов'язаних із обмеженням юрисдикційного імунітету іноземної держави. <i>Аналітично-порівняльне правознавство</i> , (4), 130–136.	Bortnik, O. G., & Stepanenko, T. V. (2023). Peculiarities of considering court cases related to the limitation of the jurisdictional immunity of a foreign state. <i>Analytical and comparative jurisprudence</i> , (4), 130–136.
Водянніков, О. (2022). <i>Агресивні імунітети і імунний агресор: між законодавцем і суддею</i> . LB.ua: Дорослий погляд на світ. https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/527485_agresivni_imuniteti_i_imunnyi.html	Vodiannikov, O. (2022). <i>Aggressive immunities and the immune aggressor: between the legislator and the judge</i> . LB.ua: Adult view of the world. https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/527485_agresivni_imuniteti_i_imunnyi.html
Камінська, Н., & Гдичинський, В. (2025). Сучасна парадигма агресії як підстава модернізації міжнародної правотворчості. <i>Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Юридичні науки</i> , 3(140), 4–13. https://doi.org/10.31617/3.2025(140)01	Kaminska, N., & Gdychynskyi, V. (2025). The modern paradigm of aggression as a basis for the modernization of international law-making. <i>Foreign trade: economics, finance, law. Series. Legal sciences</i> , 3(140), 4–13. https://doi.org/10.31617/3.2025(140)01
Кас'яновський, І. (2025). <i>Імунітети власності держави та їх обмеження в міжнародному праві</i> . [Дис. д-ра філософії, Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України].	Kasianovskiy, I. (2025). <i>Immunities of state property and their limitations in international law</i> . [Doctoral dissertation, V. M. Koretsky Institute of State and Law. National Academy of Sciences of Ukraine].
Корецький, В. М. (1957). <i>Загальні принципи права в міжнародному праві</i> . Вид-во АН УРСР.	Koretskyi, V. M. (1957). <i>General principles of law in international law</i> . Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що не має фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору.

Автор не отримував фінансування для цього дослідження.

Андрейків, А. (2026). Юрисдикційний імунітет іноземних держав у праві США. *Ius Modernum*, 2(143), 107–118. [https://doi.org/10.31617/3.2026\(143\)08](https://doi.org/10.31617/3.2026(143)08)

Надійшла до редакції 20.02.2026.
Отримано після доопрацювання 13.03.2026.
Прийнято до друку 25.03.2026.
Публікація онлайн 19.06.2026.